

נר לשולחן שבת

פרשת חקת

גליון 703 תש"פ

לע"נ מרת תקוה לוטה פלס
ב"ר שמואל ע"ה
גלב"ע ד' תמוז תשס"ג

"ויאמרו אליו בני ישראל במסילה נעלה" ... (כ"ט)

הרב מבריסק אמר שבגרמניה למד ש"דקה זה זמן!" סיפר שכאשר היה בגרמניה היה צריך לנסוע ברכבת. מתוך שהיה רגיל לרכבות בפולין, שהיה צריך להגיע שעתים לפני הזמן המשוער ולעיתים לחכות עד שעתים לאחר הזמן, על כן הגיע כשעה לפני השעה היעודה.

תחנת הרכבת היתה שוממה מאדם. והנה כרבע שעה לפני השעה היעודה, סוף סוף הופיע מאן דהוא, שאל אותו הגרי"ז, האם אכן יש רכבת בעוד רבע שעה? הלה הסתכל עליו כולו תמה באומרו "כן, כן, בודאי יש רכבת" כאינו מבין על מה הוא שואל. כך עשר דקות לפני הזמן עדיין אין נפש חיה בתחנה.

והנה חמש דקות לפני הזמן, פתאום לאורך כל התחנה נפתחו אשנבי מכירת הכרטיסים, הופיעו מוניות ומכוניות והורידו אנשים. התחנה נתמלאה בנוסעים והמולה. כולם קנו כרטיסים ובדיוק בשעה היעודה על הדקה הגיעה הרכבת וכל הנוסעים עלו עליה. מזה למד שדקה היא זמן!
("זורה השמש" פניני הדורות)

והרמז מובן - פעם הבחין ה"שפת אמת" באחד מבני ביתו שמעיין בהחבא בכתביו... פנה ואמר לו: נאמר בפרשה "ויאמרו אליו אדום לא תעבור בי פן יחרב אצא לקראתך". יש להבין, מדוע כתוב 'פן' לשון ספק ולא נכתב 'כי יחרב' לשון ודאי? פירש ה"שפת אמת": באמת אדום לא חפצו להלחם עם ישראל עתה, רק חששו שכשיעברו בארצם יראו את תהלוכות וסודות המדינה, ואם בעתיד תהיה מלחמה ביניהם יצליחו ישראל, כי ידעו את סודותיהם, זה הפירוש "פן יחרב אצא" אולי בעתיד נצא נגדכם להלחם ואז תדעו כיצד להלחם בנו. ("שיח הפרשה" שם)

"וישמע הכנעני וילחם בישראל ... ויצא אדום בעם כבד וביד חזקה ... ולא נתן סיחון את ישראל עבר בגבולו ... ויצא עוג מלך הבשן לקראתם!" כל אריכות ועומק הגלות הזו היא למעלה מדרך הטבע, איך שנאת ישראל לא שוכת אלפי שנים, ומבקשים בכל דור להשמידנו. בכל פעם בודים סיבות ו'טעמים' על מה יש לשנוא ולרדוף אותנו.

זה ממש אינו מובן בדרכי הטבע, למה זה שונאים אותנו בכל העולם, אנשים ואומות שלא ראו צורת יהודי... גם הם השנאה הגלויה והמוסתרת מפעפעת בהם. וכבר הדבר נרמז:

'רב לכם סוב את ההר הזה פנו לכם צפונה' - אם ראיתם את עשו שמבקש להתגרות בכם, אל תעמדו כנגדו, אלא הצפינו עצמכם ממנו עד שיעבור עולמו - 'פנו צפונה' ... אמרו ישראל: 'רבש"ע, אביו מברכו 'על הרבך תחיה' ואתה מסכים עמו ואומר לנו 'הצפינו עצמכם מפניו', להיכן נברח?" אמר להם: 'אם ראיתם שמזדווג לכם ברחו לתורה, אין צפונה אלא תורה'.

(מ"ר דברים) יש להבין, מדוע הוצרך המדרש להוציא הפסוק מפשוטו?! ה"קהלת יצחק" ביאר שהיה תמוה למדרש. לשון 'רב לכם' משמע שלא טוב עשו שסבבו את הר שעיר, כמו 'רב לכם בני לוי'. הלא היו מוכרחים לעשות כן, לא היתה להם ברירה אחרי שמלך אדום לא נתן לעבור בגבולו, אם כן למה אמר ה' 'רב לכם'. לכן ביאר המדרש שיסוד טמון כאן: מעשה אבות סימן לבנים, מה שהסיבם הקב"ה את הר שעיר ימים רבים, בא לרמז שגלות אדום תימשך ימים רבים. זהו שאמר להם הקב"ה 'רב לכם סוב את ההר הזה'. כלומר, דעו, זמן רב ימשך לכם לסבוב את אדום.

איך תתקיימו בגלות הארוכה והנוראה? העצה האמיתית 'פנו לכם צפונה' הצפינו עצמכם ממנו - כך יש להתנהג בגלות - 'לך עמי בוא בחדריך וסגור דלתך ... עד יעבור זעם'. אל תחשבו כי בהתדממות וחיקוי אליהם תיקנו את לב העמים והשרים, לא ולא! אדרבה, בזה תמשכו עליכם קנאה ושנאה, רק בא בחדריך ואל תביט על מלבושיהם ומעשיהם. וזהו שנאמר במדרש 'הצפינו עצמכם בתורה', בזה תנצלו מכל הצרות, זה האמת ושאר התחבולות שווא ושקר, כך ידוע בנסיון וברור כשמש בצהריים!

"דרך המלך נלך, לא נטה ימין ושמאל"
לעיתים השנאה הזו מובילה שצריך להטות ימין ושמאל!
מתוך מכתבו של רבינו ה"נודע ביהודה"

פראג: מה ששאל על בית הקברות הישן כאן, אם הוא בגופה של עיר או בקרן זווית מקום שאין רגל אדם מצוי שם? הנה עדיין הוא כבראשונה, ובתים הרבה וחצרות פתוחים לשם, ושני בתי כנסת בשתי זוויותיו, אמנם כל אלה בתים וחצרות של יהודים. ואשר שאל על בית הקברות החדש? הנני להודיעו שהוא קרוב לשער העיר כמו מהלך תחום שבת, ובינו לקברות שלהם אין הפסק רק שתי החומות, וכמו אמה רווח ביניהם.

ואשר שאל משל מי היו הוצאות בית הקברות החדש? כל ההוצאות, הן קניית הקרקע, הן בניית החומות, הכל משלנו. ואשר שאל על הלווית המת אם הוא עדיין בפרהסיא בעוד היום גדול? הנה כי כן הוא. ולפעמים על כל צרה שלא תבוא, כשנפטר אדם חשוב מלווים אותו עד קברו כמה מאות אנשים, ולפעמים גם ישנם הרבה מרכבות הנוסעים ללוותו, הכל לפי חשיבותו. ואנו מעצמנו הזהרנו את המלווים, כי בבואם לאמצע רחובות הגויים יתפזרו לרחובות הקטנים, אלה מזה ואלה מזה... עד בואם קרוב לשער העיר מתקבצים יחד עם העגלה שבה המת. (מתוך מכתב לאיטליה, סיון תקמ"ח, נדפס בשו"ת "נודע ביהודה" בהוצאת מכון ירושלים)

חידה: לאיזה עם כבר בזמן התורה היה "פרלמנט" שהחליט על גורלו? "ויאמר אליו אדום ... וימאן אדום", לא כתוב מלך אדום כמו בסיחון, משום שהיה להם מועצת עם-פרלמנט, שאין להם מלך בן מלך, ובמקום שהמלכות אינה בירושה, העיקר הוא כדעת העם. ("משך חכמה" כ"ח")

”זאת התורה אדם כי ימות באהל”

באהל כפשוטו!

סיפר הגאון רבי שמחה שלמה לוי: ”סיפר לי ר' אברהם אקסלרוד שהיה אחד השליחים שבאו לאבי רבי אריה זצ”ל בשליחות ראש האצ”ל מנחם בגין ז”ל, להציע לו בית, וילה בקטמון, שנכבשה אז מהערבים, אבי סירב, שוב חזרו ושלחו אליו שליחים להפציר בו ושוב סירב.

הסביר להם אבי שימי שנתינו בהם שבעים שנה ... וסוף האדם למות, איזו הרגשה יש לאדם שמוציאים אותו מוילה מפוארת ורחבת חדרים היישר לקבר, ארבע אמות צפופות... זה בודאי איום ונורא... אבל המעבר מביתו הרעוע לקבר הוא מעבר קרוב ויותר קל לקבלו...

באמת אבי הצדיק כל ימיו חש 'כי לא ידע האדם את עתו', ובכל עת יהיו בגדיך לבנים', לעיתים קרובות היה בודק את התכריכים שלו כדי שלא לשכוח מיום המיתה, לא פחד להיזכר ביום זה, אלא אדרבה התכונן אליו, אשרי לו ואשרי חלקו”. (שמחת שלמה ויחי)

דוד המלך כיון שהיה יושב ולומד לא פוסק אפילו לרגע, מלאך המות לא יכל לו עד שהשמיע קול שנשבר עץ הארז, הפסיק דוד מלימודו ויצא לבדוק מה קרה ונטל נשמתו.

שאל הצדיק רבי אלעזר אבוחצירא, אכן תוך כדי לימודו ממש אין מלאך המות יכול ליטול נשמתו אלא רק אם יפסיק מלימודו, אם כן מה היה צריך שיפסיק אותו בדרך זו של שבירת הארז בחוץ, היה די לדוגמה שיטלטל את כסאו ויצטרך דוד להפסיק מלימודו ויטול נשמתו.

אלא רואים מכאן שכח התורה שמגינה ומצילה לא רק בהיותו עוסק ממש בלימוד, אלא גם בהיותו יושב במקום לימודו מלאך המות לא יכול עליו, ורק כשעזב את מקום לימודו ויצא החוצה יכל לו. כל זמן שאדם מחובר לתורה הקדושה, אפילו רק במקום שלומד בו, אין לו ממה לחשוש!

(”פקודת אלעזר”)

אמר ר”ל אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר ”זאת התורה אדם כי ימות באהל”.

עיקר מעלת התורה ומעלת התלמיד חכם זה לא כמה תורה הוא יודע, אלא כמה עמל השקיע בלימוד התורה.

הראיה לזה, מצינו בחז”ל: תינוק במעי אמו יש מלאך המלמד אותו כל התורה כולה. היה מקום לדון, כשאדם רואה אישה מעוברת, שיקום בפניה, הלא אפשר שיש לה בן והלא הוא יודע את כל התורה ויש לקום בפניו כדרך שקמים בפני תלמיד חכם. מדוע הפוסקים לא העלו נידון זה, כפי שדנו היאך אשת כהן מעוברת תטמא למת, שמא העובר זכר ואסור לגרום לו טומאה. רואים מכאן שאף שהתינוק יודע כל התורה, אין הוא בבחינת חכם לקום בפניו, מפני שעל התורה הזו הוא לא עמל. רק תורה שלמד אדם בעמל והגיע לדרגת תלמיד חכם מחייבת לכבדו! (שם)

הגאון רבי שלמה הכהן, מילדותו שקד על התורה, כשהיה בן שבע עשרה סיים כל הש”ס. באותה עת בשל התמדתו חלה ונחלש וסבל מכאבי ראש עזים עד שהרופאים הזיהוהו שחייב להפסיק מלימודו אחרת מיתתו בחזקת ודאי.

תשובתו שהדהימה אותם היתה: ”אם אלמד תורה אמות לדבריכם, אם לא אלמד תורה, גם כן אמות. כיון שאי אפשר לי לחיות בלי תורה, מוטב לי איפוא שאמות מלימוד תורה מאשר מביטול תורה!”

(תולדותיו - שו”ת ”בנין שלמה”)

את שיעורו לתלמידים אמר ה”כתב סופר” ביגיעה רבה עד שכל בגדיו נטפו מים, אפילו בימות החורף וכשבא לביתו בגמור השיעור הוצרך להחליף את כל בגדיו.

כל סדר לימודיו וכתבית תשובותיו היו בעמידה ולא ישב כי אם בשעת הסעודה.

(מנהגי רבותינו והליכותיהם)

את יגיעתו של הגאון מוילנה בתורה הקדושה אין לתאר, שהיה חוזר למאות ולאפים כל פרק ומסכת. מרוב חביבותו לתורה חזר פעם בליל שבת של ימות החורף הארוכים משנה אחת מסדר טהרות כל הלילה!

(הקדמה ל”פאת השולחן”)

אמנם, במקור אחר הובא, שפעם קראו לפני רבינו הגאון מוילנה רשימה ממנהגיו, והובא בה כי שינן משנה אחת במשך לילה שלם. ואמר הגר”א שטעות היא, אלא אפשר שפלוני שמע אותו לומד משנה זו בראשית הלילה, ושוב שמע אותו לפנות בוקר, ודימה לחשוב שעסק בה כל הלילה... אבל האמת היא שהמשיך לשנן את המשניות באותו ליל שבת וסיים סדר טהרות, ואחר כך למד עד ששב אל המשנה ההיא.

(תולדות הצדיק ר”ז מסלנט הובא בספר הגר”א עיי”ח ח”א)

יש להתרגל ללמוד גם כשקשה, לא לחפש מיד שיהיה נוח. בכלל המשגיח הגה”צ רבי דב יפה סלד מנוחות יתר, היה מביא בזה מה שרמזו ”ונח מאויביהם”.

כאשר היינו בשדה התעופה, המשגיח לא הסכים בשום פנים ואופן ללכת בכבש נע למרות המרחק הגדול ואמר: ”כל הזמן מחפשים נוחות ונוחות. אי אפשר להתאמץ קצת ללכת ברגל? אדם צריך לברוח מנוחות יתו!”

(קונטרס ימים נוראים מנכדו שליט”א)

מי שנתנמנם על הספר באמצע לימודו, אין צריך להקיצו, ואין זה בזיון, כיון שהוא דרך לימודו, כמובא בפיוט ”אטומים להחיות בטללי שינה” (מוסף א’ ד”ה), בפירושו של רבי יחיאל מפריז, שהקב”ה מחיה מתים בקצף היוצא מפי הנרדם על הספר לאונסו. (שו”ת ”שלמות חיים” יו”ד קס”א - אף שפנינו את ידיו וראשו על הספר וגם הספר נותר פתוח)

סיפר הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ: היה לי תלמיד שנחלש מרוב יגיעה בלימוד. עם השנים הוא צמח לתלמיד חכם מופלג, אבל הפגם שנפגם בבריאותו נשאר. לא הצליח לחזור לעצמו, הרופאים לא ידעו מה לעשות כדי להעביר את כאבי הראש.

לכן מחוייבים להקפיד על זמני שינה מסודרים. יצר הרע מכניס בלב הצעירים להפוך את הלילה ליום והיום ללילה. וידוע שה”חפץ חיים” בישיבתו היה נכנס לכבות האור ודואג שהבחורים ילכו לישון בזמן.

(”אמרי דעת” לשון הרע)

ראנ”ה שפיץ, אב”ד וורמייזא - מצווה על לימוד בשנה הראשונה אחר פטירתו בכתב יד ספרו, כדי להכינו להביאו לדפוס

’אבקש בבקשה מכל מחבבי דברי, ואדע כי מצאתי חן בעיניהם ואל תלמידי אדבר, אמלל בגבורה, קצת דרך גזירה, בפרטות הלומדים אשר הם שארי וקרובי, וביותר חתני ובני, יוצאי חלצי, שיהיה להם דרך חובה -

כאשר יגיע עלי יום פקודתי, אזי ביום פקדי פקדתי עליהם את כל משמרת משאם הלוי, אשר ישאו ויתנו תוך ספר הלז שלי בקביעות מיום שיהיה להם ידיעה מיום מיתתי, ללמוד תוך שנה ראשונה ב”ב חודש מיום מיתתי, דף אחד או שני דפים בעיון, וליקח הגמרא ולהבין באמרי בינה את מה שאני מחדש לתרץ, שלא יהיה חס וחלילה דברי שווא או דברים הסותרים בש”ס בתורה הקדושה שלנו.

בזה יהיה לי נחת לנשמת, אולי יהיה רצון העליון בזה לעורר חסד חסדיו הגדולים עליה למעט חובי...!

(הקדמה לספר ”מלא רצון” פפד”מ ת”ע)

מתוך צוואת ה”חיי אדם” לבניו

תפילת שמונה עשרה ... ותכוון בכל כוחך מה שאפשר. ותזהרו מאד לסגור העינים בעת תפילת שמונה עשרה או להסתכל מתוך סידור ולא להסתכל חלילה בשום מקום, כי המסתכל בשמונה עשרה במקום אחר חוץ מן הסידור אינו זוכה לראות פני השכינה בשעת מיתתו!

(”בית אברהם”)